

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

Zehra ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Batman
Üniversitesi.

zehra.ozturk@batman.edu.tr



<https://orcid.org/0000-0001-6468-1325>

Sünbül-zâde Vehbî'nin Bir Kasidesinden Hareketle Tenkitli Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü

*The Role of Journals in Critical Text Publication Based on
an Ode by Sünbül-zâde Vehbî*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 30.07.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

ÖZTÜRK, Z. (2023). Sünbül-zâde Vehbî'nin Bir Kasidesinden Hareketle Tenkitli Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1740 -1775.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1326866>

ÖZTÜRK, Z. (2023). The Role of Journals in Critical Text Publication Based on an Ode by Sünbül-zâde Vehbî. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 1740-1775.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1326866>



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

Şiir mecmuaları divan şairlerinin divanlarında bulunan şiirlerini ihtiva ettikleri gibi bulunmayan şiirlerini de içerebilirler. Divanlardaki şiirler aynı şekilde mecmualarda yer alabildikleri gibi beyitleri eksik, fazla veya yer değiştirmiş halde de mecmualarda bulunabilir. Bu çalışmada buna örnek olarak divan şairlerinden Sünbül-zâde Vehbî'nin (ö.1809) divanında yer alan bir kasidesinin iki şiir mecmuasında bulunduğu halde beyitlerinin yer değiştirmiş oldukları, beyit sayıları aynı olduğu halde divanda var olan bazı beyitlerin mecmualarda olmayıp yerlerine başka beyitlerin yazılmış oldukları gösterilecektir. Öncelikle söz konusu kasidenin bulunduğu iki şiir mecmuası (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi 3508; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İzmirli İsmail Hakkı 3664) tanıtılacak ve özellikleri belirtilip birbiriyle mukayese edilecektir. Daha sonra Sünbül-zâde Vehbî'nin zamanın reisülküttabı Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi (ö.1783)'ye yazdığı kaside ile mezkûr mecmualardaki kasidesi karşılaştırılarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklar gösterilecektir. Çalışmanın son kısmında ise kasidenin tenkitli neşri yapılarak günümüz Türkçesiyle nesre çevrilmiş hali verilecektir. Buna göre divan şairlerinin şiirlerinin mecmualarda birtakım değişiklikler gösterebildikleri örnekler üzerinden açıklanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan, Şiir mecmuaları, Sünbül-zâde Vehbî, Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi kasidesi

Abstract

Poetry magazines may have included the poems of divan poets found in their divans as well as the poems that were not found. The poems in the divans can be found in the journals in the same way as the couplets can be found in the journals in the missing, excess or displaced form. In this study, as an example, it will be shown that one of the divan poets, Sünbül-zâde Vehbî (d.1809), in his divan, has two eulogies even though his couplets have changed places, and that although the number of couplets is the same, some couplets that exist in the divan are not in the journals, but other couplets were written in their place. First of all, two poetry journals (Süleymaniye Manuscript Library Esad Efendi 3508; Süleymaniye Manuscript Library İzmirli İsmail Hakkı 3664) in which the ode in question is located will be introduced and their characteristics will be specified and compared with each other. Then, the similarities and differences between Sünbül-zâde Vehbî's eulogy to the chief of the time, Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi (d.1783) and the eulogy in the aforementioned journals will be shown. In the last part of the study, the critical publication of the eulogy will be made and its translation into prose in today's Turkish will be given. Accordingly, it will be explained through examples that the poems of divan poets can show certain changes in journals.

Keywords: Divan, Madjmua, Sünbül-zâde Vehbî, Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi, qasidah

Giriş

Mecmua, klasik kültürümüzde değişik konulardaki nazım ve nesirleri bir araya toplayan kitaplara verilen bir isimdir. Mecmua için “farklı kişilere ait metinlerin / metin parçalarının bir araya getirildiği eserler bütünüdür,” denilebilir (Köksal, 2012, s. 83). Bilindiği gibi, şairlerin şiirleri hazırladıkları divanları yanında birtakım mecmualarda da yer alabilmekte ve bu şiirler divandakinden farklı olabilmektedir. Şairler divanlarını genellikle kendileri düzenledikleri halde, şiir mecmuaları edebiyat meraklıları tarafından kendi şiir zevklerine göre derlenip bir araya getirilen manzum metinleri ihtiva ederler (Aydemir, 2001, s.148; Gürbüz, 2016, s. 97).

Mecmuayı düzenleyen, beğendiği şiirleri şairlerin divanlarından veya başka mecmualardan alıntılacağı gibi edebî sohbet toplantılarında duyduğu güzel şiirleri de mecmuasına kaydeder. Aynı şekilde şair divanını tertip etmeden önceki safhalarda yeni yazdığı şiiri dost çevrelerinde, konak ve saraylardaki edebî toplantılarda bizzat okur. Bu şiir daha sonra edebiyat meraklıları tarafından istinsah edilerek şiir mecmualarına kaydedilir (Akün, 2013, s. 50-51). Böylece şairin bazı şiirleri, daha divanında yer almadan evvel yazıya geçirilmiş olur. Şair önceden yazdığı bir şiiri daha sonra mısra ve beyitlerinde bir takım değişiklikler yapıp yeniden düzenleyerek divanına alabilir veya divanındaki bazı şiirleri yeniden düzenleyebilir. Bu çalışma da bu durumu örneklemek üzere ortaya konulmuştur:

Mecmualara ait pek çok kaynakta da belirtildiği üzere şairlerin divanlardaki şiirleri mecmualara alınırken mecmuayı derleyen zevkine göre veya başka sebeplerle kaynağından daha farklı hale gelebilmektedir. Bu hususiyeti vurgulamak üzere kaleme aldığımız bu makalede *Sünbül-zâde Vehbî'nin devrin reisülküttabı olan Âtuf-zâde Ömer Vahîd Efendi için yazdığı kasidenin tanıtımını yapacağımız iki farklı şiir mecmuasında nasıl değişiklik gösterdiği* anlatılacaktır. Öncelikle yukarıda künyeleri verilmiş olan iki mecmua tanıtılacak, özellikleri belirtilip birbiriyle mukayese edilecektir. Daha sonra şairin divanında yer alan söz konusu kasidenin iki yazma mecmuada nasıl kaydedildiği ve kasidenin beyit sayısı her üç kaynakta da aynı olduğu halde beyitlerin nasıl benzeştikleri, nasıl ayrıştıkları ve nasıl yer değiştirdikleri beyit, mısra ve kelime düzeyinde gösterilecektir.

Çalışmamızda kaynak olarak *Sünbül-zâde Vehbî'nin Divanı* (Yenikale, 2011) ile Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esat Efendi 3508 ve İzmirli İsmail Hakkı 3664 numaralı mecmuaları baz aldık. Mezkûr kaside için ayrıca Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nafiz Paşa 951'deki ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi 2713'teki iki yazma *Sünbül-zâde Vehbî Divanı* nüshası kullanılmıştır. Bunlar dışında mecmua ile ilgili literatürden faydalanıldı, konuyla ilgili bildiri, tez ve

makalelere başvuruldu.¹ Bununla birlikte Süreyya Ali Beyzadeoğlu'nun hazırlamış olduğu *Sünbül-zâde Vehbî Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, (1985)'e ulaşamadık. Kütüphanelerde bilinen yirmi yazma nüshası bulunan *Sünbül-zâde Vehbî Divanı* 'nın bir de matbu nüshası vardır (Bulak Matbaası, 1253).

Mevcut malzemeler ışığında kasidenin incelenen divan nüshaları ve mecmualara dayanarak tesis edilen tenkitli metnini ortaya koyduk.

Şimdi sırasıyla iki mecmuayı tanıtacağız, arkasından tenkitli metni ortaya koyacağız, sonuç ve kaynakçadan sonra mezkûr kasidenin yer aldığı mecmuaların orijinal metinlerinin ilgili sayfalarını okuyucuya sunacağız.

Sünbül-zâde Vehbî'nin Divanı'nda ve Mecmualarda Yer Alan Bir Kasidesi

1. Mecmualar²:

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi 3508:

Tavsif: Mıklepli, şirazeli meşin bir cilt içinde; dış ölçü 210x139 mm, iç ölçü belli belirsiz 61 yapraklık bir mecmuadır. Sayfalardaki satır sayısı belli belirsiz ve yazılar nesih kırmasıdır, müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Bazı sayfalarda farklı elden çıkmış değişik tarzda yazılar da vardır.

Yazmanın baş tarafında ve muhtelif sayfalarında görülen bazı tarih kayıtları, mecmuanın dönemi hakkında fikir vermektedir: 1^a'da üstte "Yevm-i Hâmîs (Perşembe günü) sene 1209, Selh-i Şafer (Safer ayının son günü) 14 Eylül (25 Eylül 1794)" tarihi mevcuttur. 13^b'deki tarih "12 Rebî'ü'l-Evvel 1200 (Aralık 1786) Şeb-i Pencşembe (Perşembe gecesi)"dir. 15^a'da ise 1188 (1774) kaydı vardır. 47^a'da "Tarih-i rişlet-i şâhib-i mecmû'a pederim muhalledât halîfesi Hâfız El-Hâcc Mehmud Emîn Efendi 17 Zî'lka' de 1203 (19 Ağustos 1789)" şeklinde bir not, 49^a'da 1219 (1804) ve 59^a'da da 1201 (1786) gibi tarihler bulunmaktadır. Bu kayıtlardan mecmuanın babadan oğula kalarak elden ele dolaştığı ve çeşitli tarihlerde üzerine notlar düşüldüğü anlaşılmaktadır.

Muhteva: 12 bölümden oluşan bu mecmuada çeşitli manzum ve mensur parçalar yer almaktadır. Mecmuanın konularının dağılımı şöyledir:

1)1-6. *yapraklar*: 1^a'da sağda üstte "Yevm-i Hâmîs sene 1209, Selh-i Şafer 14 Eylül (25 Eylül 1794)" tarihi ve onun altında mecmua ile ilgili bir takım şiir ve mısralar

¹ Bkz. Zehra Öztürk, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonunda Yer Alan Bir Mecmuada Sünbülzade Vehbî'nin Atıfzade'ye Yazdığı Kasidenin Tahlili", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu 4-6 Ekim 2012*, Kahramanmaraş.

² Mecmualar tarafımızdan fiziken görülmüş olup tavsifleri hususunda ilgili kütüphane kataloğundan da faydalanılmıştır (Z.Ö.).

mevcuttur. Diğer sayfalarda da Fehîm ve Münîf'ten beyitler, şairi bilinmeyen bazı kıt'alar ve Nâbî'nin şiirlerinden örnekler yer almıştır.

2)7-8.yapraklar: Hayalî Ahmed Efendi'nin "Na' tû'n-Nebî ' Aleyhi's-selâm"ı ve Ebussuud Efendi'nin münacâtı ve diğer bir zatın na'tı vardır.

3)8-10.yapraklar: Bağdatlı Rûhî'nin Terci'-i Bend'i ile değişik şairlerden beyitler bulunmaktadır.

4)11-12.yapraklar: 10^b-11^b'de Hâmî, Sa'dî, Nâbî ve Sabit gibi şairlerin beyitleri ve sonraki sayfada Süleyman isimli bir şairin Arapça olarak yazdığı bir kaside yer almıştır.

5)12-41.yapraklar: Muhtelif şairlerden beyitler ve şiirler vardır:

12^a-13^b: Nedîm, Münîf, Râşid, Vâsîf, Âsım, Nâbî, Âlî, Mustakimzâde (13^b'de "Şeb-i Pencşembe sene 1200 fî 12 Rebî' ü'l-Evvel (Perşembe gecesi Aralık 1786)" tarihini kaydetmiş), Emir Buhârî, Beheştî, İshak, Bâkî;

14^a-15^a: Tahmis, Farsça gazel, Arapça gazel ve Besîm'e ait kıt'alarla bazı beyitler (15^a'da 1188 (1774) tarihi kaydedilmiş);

15^b-33^b: Sabit, Vehbî, Bâkî, Nâbî, Vâsîf, Münîf Efendi, Figânî, Vâsîf, Vahîd, Fevrî, Sabîh, Ulvî, Aşkî, Haletî, Fasîh, Râgıb, Nâzım;

34^a-41^a: Râgıb, Hâşim, Haşmet, Sâib, Vehbî, Nedîm, Hâletî, Bâkî, Nâbî, Vâsîf, Münîf, Sabit, Kâmî, Âsım, Rûhî, Nazîm, Nev'î, Ârif Ahmed Paşa, Süleyman Nahîfî Efendi, Şeyhulislâm Abdullah Efendi, Müstakim-zâde, Azîz Efendi gibi şairlere ait beyit ve kıt'alar (40^a'da Sünbül Sinan Efendi'ye ait bir nutuk, 41^a'da Nazîm'in şiirleri) mevcuttur.

6)41-43. yapraklar: Sünbül-zâde Vehbî-i Mar'aşî'nin *Tannane Kasidesi* mevcuttur, ayrıca 43^b-44^a arasında Fetihname ve bazı beyitler vardır.

7)44-46. yapraklar: Sünbül-zâde Vehbî-i Mar'aşî'ye ait "Kaşîde-i Vehbî Der Sitâyiş-i Re'îsü'l- Küttâb ' Âtîfzâde ' Ömer Efendi" yer almaktadır, ayrıca 46^a-47^a arasında Vehbî ve diğer bazı şairlere ait kıt'alar ve çeşitli tarihlere ilişkin beyitler vardır. 47^a'da yer alan bir not: "Târîh-i riğlet-i şâhib-i mecmû' a pederim muhâllefât hâlifesi Hâfîz El-Hâcc Mehmed Emîn Efendi fî 17 Zî'lka' de sene 1203 (19 Ağustos 1789)".

8)47-48. yapraklar: Fîtnat Hanım'a ait birkaç şiir vardır. Ayrıca 48^a-49^a'da Mustakim-zâde, Vehbî, Fasîhî gibi şairlerin şiirlerinden örnekler bulunmaktadır.

9)49-50. yapraklar: Fehîm'in Terci'-i Bend'i vardır. 49^a'da 1219 (1804) tarihi kaydedilmiştir. 50^a-51^a arasında Kânî, Rahmî, İbni Kemal ve Es'ad'ın beyitleri, Vehbî Efendi ve Behâî'nin de bazı kıt'aları bulunmaktadır.

10)51-53. yapraklar: Tasavvufa dair yazarı bilinmeyen bir risale bulunmaktadır: "Risâle fî't-Taşavvuf". Bundan başka 53^a-53^b'de biri Yahya Paşa'ya, diğeri Mehmed Paşa'ya ve bir diğeri de şeyhulislâma yazılmış dîvanî hatlı üç mektup yer almaktadır.

11)54-56. *yapraklar*: Sabit'e ait bir manzume vardır.

12)56-61. *yapraklar*: Baş tarafta IV. Murad'ı öven iki şiir yer almakta daha sonra Haşmet Efendi b. Abbas'ın Terci'-i Bend'i gelmektedir. Ayrıca 58^b -61^b arası Nefî, Vehbî, Râsîh ("Süzme çeşmün gelmesün müjgân müjgân üstüne" diye başlayan gazeli), Rahmî ve Azmî gibi şairlere ait şiirler ile bir tasavvufî şiir yer almaktadır. Ayrıca "Birâderim Maḥmūd Efendi'nin ḥitâni târiḥi 1208 (1793)" gibi ilgi çekici tarih kayıtları, anber terkibi, sabun terkibi ve nazarı önleyici tedbir gibi bir takım küçük notlar ile içinde yazılar ve rakamlar bulunan daire şeklinde bir şema bulunmaktadır. Son sayfada da bazı dinî bilgiler vardır.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İzmirli İsmail Hakkı 3664:

Tavsif: Hayli yıpranmış üstü meşin kaplı mukavva bir cilt içinde, dış ölçü 207x153 mm, iç ölçü belli belirsiz 192 yapraklık bir mecmuadır. Kitabın cildinde ve muhtelif sayfalarında kurt yenikleri vardır. Sayfalardaki satır sayısı belli belirsiz ve yazılar nesih kırmasıdır, müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Ancak, bazı sayfalarının yazısı farklıdır.

Yazmayı başında vikaye sayfasında üstte "gül-endām" ve ortada ve yanda "Şıfat-ı Şāhid-i Sünbül gūyem" yazıları, 1^a'da 14 Zîöl-Ḥicce 1248 (5 Mayıs 1833) tarihi ile bir mühür, 2^a'da ise "İstişābe Vehbî" yazısı altında 21 Şafer 1230 (3 Şubat 1815) tarihi ile içinde "Vehbî İlāhî" yazan küçük dört köşe başka bir mühür mevcuttur. Mecmuanın yarısından sonra 128^a'da 1196 (1782) tarihi ile bir mavi mühür ve 167^a'da 1220 (1805) ve 1214 (1799) olmak üzere iki tarih, 169^a'da ise aynı mavi mühür, 189^a'da da "18/20 Rebî'ü'l-âḥir 1248 (15/17 Eylül 1832)" tarihi mevcuttur. Bu mecmua da zaman içinde değişik kişilerin eline geçmiş ve boş sayfalarına farklı kişiler şiirler kaydetmişlerdir. Farklı yazı, tarih ve mühürler de bunun delilidir.

Muhteva: Bu mecmuanın tamamı Sünbül-zâde Vehbî'nin şiirlerinde oluşmaktadır (68^a hariç, bu sayfada Fitnat'a ait iki beyit mevcuttur). İlk elli sayfadan sonra mecmuanın içinde belli aralıklarla boş sayfalar olduğu göze çarpmaktadır. Mecmuayı teşkil eden cildin içinde dört bölüm vardır:

1) *Sünbül-i Gülzâr*: Mecmuanın ilk bölümü olup 1-89 yaprakları arasında yer almaktadır. Başında

"Sünbül-i Gülzâr-ı kitâb-ı kerîm / Bismillâhirrahmânirrahîm"

beyti bulunduğu için *Sünbül-i Gülzâr* adıyla kütüphane kayıtlarına geçen bu bölüm, bazı araştırmacılar tarafından Sünbül-zâde Vehbî'ye ait farklı bir eser zannedilmiştir (Dikici, 2005, s. 41; Sünbül-zâde Vehbî, 2011, s. 35). Gerçekte, bu bölümde sadece Sünbül-zâde Vehbî'ye ait muhtelif gazel ve kasideler ile bazı manzumeler yer almaktadır.

Bölümün başında yukarıda bahsedilen beytin ardından şaire ait bir na't gelmektedir. Bu na'ti kasideler takip etmekte ve 49. yaprağın sonuna kadar bu bölümde 25 kaside (bunların arasında 35^b-38^b'de "Midḥat-ı Re'îsü'l-Küttâb 'Âtîfzâde 'Ömer Vahîd Efendi" başlıklı kaside bulunmaktadır), 2 tahmis, Farsça bir mesnevi "Dâstân-ı Hâsbiḥâl", 10 tarih manzumesi yer almaktadır. 50^b'de "Âġâz-ı Ğazeliyyât" başlığıyla gazeller kısmı başlamakta, arada bazı boş sayfalar bırakılmakla beraber 89^b'ye kadar olan sayfalarda çeşitli gazeller yer almaktadır. Gazellerin bir kısmının yazı karakteri (79^a, 80^b, 84^a-84^b, 89^b'deki gazellerin yazı ve mürekkebi farklı, ayrıca 75^a'da ta'lik hattıyla yazılmış bir gazel vardır.) farklıdır. Farklı yazıyla yazılmış olanlar, mecmuaya sonradan eklenmiş olabilir.

Bunların dışında 68^a'da Fıtnat'a ait iki beyit vardır:

"Çeşmi gibi mestâne kıyâfet budur işte/ Öz cânıma kâsd eyleyen budur işte";

Güller kızarur şerm-ile ol gönca gelince /Sünbül hem olur reşk-ile kâkül-bü gelince"

2) *Kitâb-ı Luṭfiyye (Luṭfiyye-i Vehbî)*: 90-109.yapraklar arasında yer almakta, 108^b'de de "târîḥ-i itmâmı 1215 (1800)" ibaresi bulunmaktadır.

3) *Kitâb-ı Vehbiyye (Tuḥfe-i Vehbî)*: 109^b'den 128^a'ya kadar yer alan bu bölümde manzum Türkçe-Farsça sözlük, "Meşnevî der İştîlâḥât-ı 'Acem" ve "Zeyl-i Tuḥfe" yer almaktadır. 128^a'da "Bu târîḥ ile Zeyl-i Tuḥfe inḥitâm oldu, 1196 (1782)" kaydı ile mavi bir mühür vardır.

4) *Kitâb-ı Nuḥbe (Nuḥbe-i Vehbî)*: Bu bölüm 129-168. yapraklar arasında yer almaktadır. Arapça Nahv 155^a'da bitmiş ve 155^b'de "Meşneviyyât li emsâli 'Arab", oradan da 166^b 'ye kadar edep ve ahlâkla ilgili bir bölüm yer almıştır. 167^a'da bitiş tarihi olarak 1214 (1799) ve 1220 (1805) gibi iki ayrı tarih gösterilmiştir. 168^b'de "Arz-ı Hâl-i Vehbî Efendi" yazısı, 169^a'da ise bir nesir parçası ile yanında mavi bir mühür vardır.

170^a'dan itibaren 188^a'ya kadar farklı bir yazıyla Sünbül-zâde Vehbî'nin Şevk-engîz'i kaydedilmiştir; 189^a'da da bir tarih mevcuttur: "18/20 Rebî'ü'l-âḥir 1248 (15/17 Eylül 1832)".

169-192. yapraklar arasında farklı yazıyla yer alan bu bölüm mecmuaya sonradan eklenmiş olabilir.

Mecmuaların Mukayesesi⁴

Bu iki mecmuanın hangi döneme ait olduğunu anlamak için içindeki tarihler belirleyici rol oynamaktadır. Esad Efendi 3508'de kayıtlı en eski tarih 1188/ 1774, en

³ Mısraın vezni bozuktur.

⁴ Burada mukayeseden kasıt muhteva karşılaştırması olmayıp Sünbül-zâde'nin sözkonusu kasidesinin aynı ve farklı yönleri ile mecmuaların derlenme tarihleri açısındanadır.

yeni tarih 1219/ 1804'tür. Buradan mecmuanın yazıldığı tarihte Sünbül-zâde'nin hayatta olduğu anlaşılmaktadır. İzmirli İ. Hakkı 3664'te ise en eski tarih 1196/ 1782 ve en yeni tarih 1248 / 1832 olarak görülür. Buradan da anlaşıldığı üzere mecmuanın bazı bölümleri şairin hayatta olduğu sıralarda yazılmışken bazı bölümleri de Sünbül-zâde'nin ölümünden sonraki tarihe aittir. Yani Esad Efendi 3508 nüshası, diğer nüshadan daha önce yazılmıştır. Bu iki mecmuaya ve muhtevalarına baktığımızda aralarında 35-40 senelik bir zaman farkı olsa bile ikisinin de aynı yüzyılda yazılmış olduğunu görürüz. İçlerinde yer alan farklı yazı biçimi tarih ve mühürlerden hareketle edindiğimiz bir kanaat de şudur: İki mecmua da farklı kişilerin elinde değişik yazılar eklenerek elden ele belki de babadan oğula el değiştirmiş, geniş bir zaman dilimi içinde yazılıp tamamlanmışlardır. Buna göre bu şiir mecmualarının kısa zamanda yazılmadıkları, bilâkis geniş bir zaman dilimi içinde yavaş yavaş meydana getirildikleri yapılan bu gözlem sonucunda belirlenmiştir.

2. Sünbül-zâde Vehbî'nin Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi'ye Yazdığı Kaside

Muhtevası tanıtılan iki mecmuada yer alan kaside, Sünbül-zâde Vehbî'nin devrin reisülküttabı Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi için yazdığı kaside olup söz konusu şiir 95 beyitten ibarettir; Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü No. 03508'deki mecmuanın 44^b-46^a sayfalarında "Kaşîde-i Vehbî Der Sitâyiş-i Re'îsü'l- Küttâb 'Âtîfzâde 'Ömer Efendi" başlığıyla ve İzmirli İsmail Hakkı Bölümü No. 03664'de yer alan diğer bir mecmuanın 35^b-38^b sayfalarında "Midhât-ı Re'îsü'l- Küttâb 'Âtîfzâde 'Ömer Vahîd Efendi" başlığıyla yer almaktadır. Kaside, şairin divanında "Bahâriyye Der Sitâyişkârî-i Re'îsü'l- Küttâb Merhûm 'Âtîfzâde 'Ömer Vahîd Efendi" başlığı altında bulunmaktadır. Kasidenin teması, İran'a elçi giden ve dönüşünde gözden düşerek padişahın gazabına uğrayan, bu sebeple çeşitli sıkıntılar çeken Sünbül-zâde Vehbî'nin devrin reisülküttabı Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi'ye övgüsü ve bu vesileyle ondan talep ettiği yardım üzerinedir (Öztürk, 2013, s. 142-143).

Kasidenin yazıldığı tarihi bulabilmek için de şairin yaşadığı döneme ve o zamanki olaylara bakmak gerekir. Reisülküttâb Âtîf-zâde Ömer V. Efendi 1190 /1776 – 1192 /1778 tarihleri arasında reisülküttaplık yapmıştır (Mehmed Süreyya, 1996, c. III, s.700). Sünbül-zâde de o yıllarda İran'a gitmiş ve dönüşünde de birtakım problemler yaşamıştı. Bu durumda Ömer Efendi'den yardım istemek maksadıyla söz konusu kasideyi yazmıştı (Öztürk, 2013, s.142).

Mecmuanın üzerindeki tarihlerden Sünbül-zâde Vehbî'nin bu kasideyi yazdığı sıralarda Esad Efendi 03508'deki mecmuanın sahibi olan şiir meraklısı zatın da elindeki deftere derlediği şiirleri kaydetmekte olduğu anlaşılmaktadır. İzmirli İ. Hakkı 03664 nüshasındaki kaside ile Esad Efendi 03508'deki arasında görülen paralellik de düşündürücüdür. İki mecmua da aynı dönemde yazılmış olmasına rağmen İzmirli İ. Hakkı 03664 nüshası Esad Efendi 03508'den biraz daha ileri bir tarihe aittir. Ayrıca İzmirli İ. Hakkı nüshası neredeyse tamamen Sünbül-zâde Vehbî'nin şiirlerine

ayrılmıştır. Bu nüshanın Esad Efendi nüshasından mülhem olduğu tahmin edilmektedir.

Şiir meraklıları beğendikleri şiirleri kendi mecmualarına eklerken başka meraklıların düzenledikleri mecmualara da bakabilir, belki de kendi aralarında fikir ve bilgi alışverişinde bulunabilirler. Buna göre bu iki mecmuanın düzenleyicileri veya sahipleri birbirleriyle tanışmış ve aynı zamanda Sünbül-zâde Vehbî ile tanışıp görüşmüş olabilirler. Hatta bu kasideyi birbirlerinden veya farklı kanallarla şairin kendisinden almış da olabilirler.

3. Mecmualardaki Kaside ile Sünbül-zâde Vehbî Divanı'ndaki Aynı Kasidenin Karşılaştırılması

Divan'ın kasideler kısmında “Bahâriyye Der Sitâyişkârî-i Re'îsü'l- Küttâb Merhûm 'Âtîfzâde 'Ömer Vahîd Efendi” başlığı altında yer alan kasidenin ilk 18 beyti mecmualardaki ile birebir aynıdır. Bununla birlikte divandaki 19-34 arası beyitler, mecmualarda yer değiştirmişlerdir. 35-38 arası beyitler Divan'la mecmualarda aynı olmakla beraber, 39'dan 92'ye kadarki beyitlerin dizilişi mecmualarda farklıdır. 93-95. Beyitler olan kasidenin son üç beyit Divan'la mecmualarda aynıdır. Divan'daki 75. Beyit, mecmualardaki kasidede bulunmazken mecmualardaki 92 numaralı beyit de Divan'da yoktur. Divan ve mecmualarda beyitlerden başka kelime düzeyinde de değişiklikler mevcut olup bunlar aşağıdaki tenkitli metinde gösterilmiştir.

İki Mecmua	Divan
39	84
40-42	80-82
43-47	73-77
48	83
49-50	78-79
51-53	70-72
54-56	67-69
57-60	85-88
61	91
62-63	89-90
64-74	39-49
76-78	50-53
79-81	55-57
82	54
83	52
84-92	58-66

Kasidedeki konuların karşılaştırılması şöyledir:

İki Mecmua	Divan
1-15. beyitler (Bahar Mevsimi)	1-15. beyitler (Bahar Mevsimi)
16-36. beyitler (Ömer V. Efendi'ye Medhiyye)	16-36. beyitler (Ömer V. Efendi'ye Medhiyye)
37-48. beyitler (Medhiyye içinde Yardım İsteme)	37-63. beyitler (Medhiyye içinde Şikâyet)
49-68. beyitler (Fahriyye)	64-73. beyitler (Medhiyye içinde Yardım İsteme)
61-65. beyitler (Fahriyye içinde Tegazzül)	74-86. beyitler (Fahriyye)
69-92. beyitler (Fahriyye içinde Şikâyet)	87-91. beyitler (Fahriyye içinde Tegazzül)
93-95. beyitler (Dua)	93-95. beyitler (Dua)

4. Kasidenin Tenkitli Metni

Metnin Tesisi:

Bu kasidenin metni için esas alınan mecmua (Esad Efendi 3508 44^b – 46^a) S₁ olarak, karşılaştırma için kullanılan diğer mecmua (İzmir İsmail Hakkı 3664 35^b – 38^b) da S₂ olarak adlandırılmıştır. Yukarıda da açıklandığı gibi S₁'in daha önce, S₂'nin daha sonra yazılmış olma ihtimalini düşündüğümüzden dolayı esas olarak S₁ nüshası alınmış, eksik ve yanlış yerlerde S₂'ye başvurulmuştur. Beyitlerin sıralanışı ile ilgili karşılaştırma için de Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nafiz Paşa 951'deki (D₁) ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi 2713'teki (D₂) iki yazma *Sünbül-zâde Vehbî Divanı* nüshası kullanılmıştır. Ayrıca aynı divanın matbu nüshası (Sünbül-zâde Vehbî, 1253) ve Ahmet Yenikale'nin çeviriyazılı basımından (Sünbül-zâde Vehbî, 2011) yararlanılmıştır.

Nüsha farkları aparatta gösterilmiştir. Kasidede yer alan Arapça ve Farsça beyitler transkribe edilerek ancak italik olarak dizilmişlerdir.

Daha eski nüsha olan S₁'de bulunan hatalı (müstensih veya müelliften kaynaklı) harf ve kelimeler karşılaştırmalı metinde doğru yazımlarıyla yazılmış, istinsah hataları aparatta gösterilmeye gerek görülmemiştir. S₁'de yapılan hataların en belirgin olanı bazen “h”ların “ĥ” olarak yazılmasıdır. Noktalar unutulmuş veya ihmal edilmiş olabilir.

Örnekler: 4. Beyit Ĥızra: Ĥızra S₁

7. Beyit ĥarāb: ĥarāb S₁

21. Beyit Hārābe-zār: Hārābe-zār S₁

24. Beyit çarhıñ: çarhıñ S₁

30. Beyit Hāṭāda: Hāṭāda S₁

S₁'de görülen başka imlâ hataları:

3. Beyit sū-be-sū: su-be-sū S₁

17. Beyit Re 'īs: Re 'is S₁

63. Beyit ġāzesidür: ġājesidür S₁

S₁ ve S₂'de bulunan ortak imlâ hatası:

29. Beyit Süheyl: Süheyl S₁, S₂

Karşılaştırmalı Metin:

Kaşîde-i Vehbî Der Sitâyiş-i Re 'İsü'l- Küttâb ' Âtîfzâde ' Ömer Efendi⁵

- 1 Dem-i Mesîhe bedeldir bu demde bād-ı bahār
Hayāt-ı gülşene bādı eşer ider izhār
- 2 Şabā dem urdı meger sırr-ı *keyfe yuhyî* den
Ki oldı rāhat-ı ervāh-ı gülşen⁶ ü gülzār
- 3 Zebān-ı nāmiye mecrā-yı *küllî şey'in hay*
Oğur şu gibi anı sū-be-sū leb-i enhār
- 4 ' Aceb ifāzası var rüz-ı Hızra Nisānuñ
Ki Hāzravāta⁷ ider āb-ı zindegî işār
- 5 Bu āb u tāb u tarāvet ile şeh-i nevrüz
Serāy-ı şahñ-ı çemende gelüp idince qarār
- 6 Çiçekler-ile⁸ döşendi hemān zemīn u zemān

⁵ Kaşîde-i Vehbî Der Sitâyiş-i Re 'İsü'l- Küttâb ' Âtîfzâde ' Ömer Efendi S₁(Esad Ef. 3508, s. 44^b-46^a): Midhat-ı Re 'İsü'l- Küttâb ' Âtîfzâde ' Ömer Vahîd Efendi S₂(İzmirli İsmail Hakkı 3664, s. 35^b-38^b) Bahāriyye Der Sitâyişkār-i Re 'İsü'l- Küttâb Merhûm ' Âtîfzâde ' Ömer Vahîd Efendi D₁(Nafiz Paşa 951, s. 63^b-66^a)D₂(Esad Ef. 2713, s. 98^b-101^a)

⁶ 2^b: gülşenS₁: gülbünS₂D₁D₂

⁷ 4^b: HāzravātaS₂ D₂: Hızr-vāneS₁ D₁

⁸ 6^a: Çiçekler-ileS₁S₂: ÇiçeklilerleD₁D₂

- Müzeyyen oldı ser-â-ser⁹ şüküfe-i eşcâr
- 7 Şerâb-ı hecr ile mest ü¹⁰ ħarâb idi bülbül
Piyâle-i gül-i aĥmerden itdi def -i ĥumâr
- 8 Kitâb-ı Mantık-ı Tayrî temâm idüp ezber
‘ Aceb mi şimdi Gülistâna sa‘y iderse hezâr¹¹
- 9 *Bi külli mâ sece‘û fi me‘âli mantıkıhim*
Yusebbihüne ‘alâ şun‘ı Ĥâlîkî’l-Ezhâr
- 10 Açıldı ĝonça-i tab‘-ı cihân bu mevsimde
Gezer çemen-be-çemen dilberân-ı gül-ruĥsâr
- 11¹² Taraf taraf çekilür gülşene sehî-ĥadler
Dikildi ĥaldı bu ĥayretle serv-i ĥoş-reftâr
- 12 Rubûde oldu meger¹³ çeşm-i mest-i ĥübâna
Gözin açup baĥar eĥrâfa nergis-i bîmâr
- 13 Çemende velvele-engîz-i şûr-ı ‘aşĥ oldu
Fiĝân-ı bülbül-i şeydâ enîn-i ‘âşık-ı zâr
- 14 Şikeste-beste varup semt-i gülşene bir ĝün
Tefahĥuş eyler-idim ben de bir gül-i bî-ĥâr
- 15 Nevâ-yı bülbülü ĝuş eyledikde fehm itdim
Riyâz-ı ‘âtıfetiĝ bir gülün ider tezkâr
- 16 Medĥa-ĝüyı olup ya‘nî bir kerem-kârıĝ¹⁴
Bu vech-ile oĥur evşâfını ‘ale’t-tekrâr
- 17¹⁵ Aşıl-i muĥterem ü zîb¹⁶-i ĥânedân-ı şeref
Re‘îs-i ehl-i mekârim mühezzebü’l-eĥvâr

⁹ 6^b: Müzeyyen oldı ser-â-serS₁S₂: Ser-â-ser oldı şüküfteD₁D₂

¹⁰ 7^a: Şerâb-ı hecr ile mest ü ĥarâb idi bülbülS₁: Şerâb-ı hecr ile mest-i ĥarâb idi bülbülS₂ Siyâh-mest idi bülbül ĝam-ı ĥazân çekerekD₁D₂

¹¹ 8^b: Gülistâna sa‘y iderseS₁S₂: Gülistân okursa cümleD₁D₂

¹² 11 S₁S₂ D₂: -D₁

¹³ 12a: Rubûde oldu megerS₁S₂:Nezâret itmek-içün D₁D₂

¹⁴ 16^a: kerem-kârıĝ S₁: himem-kârıĝS₂ D₁D₂

¹⁵ 17S₁S₂: Re‘îs-i ehl-i mekârim ki bûs-i pâyı ile

Tefâĥur itmede ser-tâbe-pâ şıĝâr u kibâr D₁

Re‘îs-i ehl-i mekârim ki bûs-i pâyı ile

Tefâĥur itmede ser-tâbe-pâ kibâr u şıĝâr D₂

¹⁶ 17^a: ü zîbS₂: vezîrS₁

- 18 Semiy-i Hâzret-i Fârûk u Murtezâ-şime
Ferîd-i ‘aşr u Vaḥîd-i zemân u¹⁷ faḥr-i kibâr
- 19¹⁸ Nihâd-ı pâki muḥîṭ-i ‘avâlim-i¹⁹ dâniş
Kemâl-i ḳadr-ile zâtı cihân-ı ḥilm ü vaḳâr
- 20²⁰ Fûrûğ-ı merḥameti nûr-ı dîde-i ümmîd
Ġubâr- ı dergehi küḥlû’l –cevâhir-i ebsâr
- 21²¹ ‘Ulüvv-i şânına nisbetle tâḳ-ı seb‘ -i şidâd²²
Ḥarâbe-zâr-ı cihânda şikeste bir dîvâr
- 22²³ Ḳamerden itmez-idi feyz-i nûrın²⁴ istirdâd
Felekte ṭab‘ ına Ḥurşîd olaydı âyîne-vâr
- 23²⁵ Virür ‘Uṭârid ü Bircîs kâğıd-ı telḥîş
Ḳalemle Neşre-i neşr-i laṭîfin itse nişâr
- 24²⁶ Yazarsa ḥâmesi taḳvîm-i çarḥıḳ aḥkâmın
Virirdi gerdîş-i taḥvîl-i âftâba ḳarâr
- 25²⁷ Resîdi oldu sipihre resîde rif‘ at ile
‘Aceb mi mâh-ı nev itse o şûreti izḥâr
- 26²⁸ İdâre-yi eşer-i re ‘yi istese her bâr
Nücümü bî-meded-i âsmân ider seyyâr
- 27²⁹ Şafâ-yı bâl-ile ‘arşa iderdi isti‘ lâ
Hümâya sâye-i iḳbâli olsa câ-yı ḳarâr
- 28³⁰ Kitâb-ı Ḥikmet-i İşrâḳa baḳdı virdi cevâb
Zekâ-yı ṭab‘ ın Aristōdan itdim istifsâr

¹⁷ 18^b: zemân uS₁:zemâneS₂ D₁D₂

¹⁸ 19S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 32.beyit vardır.

¹⁹ 19^a:‘avâlim-iS₂: ‘avâlim üS₁

²⁰ 20 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 31.beyit vardır.

²¹ 21 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 34.beyit vardır.

²² 21^a: şidâdS₂:ŞeddâdS₁

²³ 22 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 20.beyit vardır.

²⁴ 22^a: nûrınS₁: nûrS₂

²⁵ 23S₁:S₂’de bu beytin yerinde 24.beyit vardır. D₁D₂’de ise bu beytin yerinde 19.beyit vardır.

²⁶ 24S₁: S₂’de bu beytin yerinde 25.beyit vardır. D₁D₂’de ise bu beytin yerinde 21.beyit vardır.

²⁷ 25S₁: S₂’de bu beytin yerinde 23.beyit vardır. D₁D₂’de ise bu beytin yerinde 27.beyit vardır.

²⁸ 26 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 23.beyit vardır.

²⁹ 27 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 25.beyit vardır.

³⁰ 28 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 24.beyit vardır.

- 29³¹ Kabā-yı ‘iffetine baḥye-düz olunca felek
Süheyl süzen-i ‘İsâyı eylemiş derkār
- 30³² Kālurdı semt-i Ḥaṭāda hemān ḥicābından
Şemīm-i luṭfunu şemm itse nāfe-i Tātār
- 31³³ Riyāz-ı şīme-i pākinde feyż-yāb olsa
Nümüne-i gül-i Firdevs olur tarāvet-i ḥār
- 32³⁴ Olursa nāmiye sīr-āb-ı reşḥa-i himemi
Virür şükūfe-i bīşe nümāyiş-i cedvār
- 33³⁵ Mişāl-i tāḡ-ı felek ḥarḡ u iltiyām olmaz
O dilde kim ola³⁶ dest-i ‘ināyeti mi‘ mār
- 34³⁷ Derūnı lāle gibi dāḡ dāḡ ḥaclet olur
‘Ulūvv-i himmet ü temkīnin aḡlasa kūhsār
- 35 Eyā kerīm ü himem-kār ü³⁸ ḡadr-dān-ı hüner
Ve yā mü ‘eşşir-i³⁹ luṭfuyla mefḡar-i ebrār
- 36 Sen ol şefīḡ-ı mürüvvet-şi‘ār⁴⁰-ı ‘ālemsin
Ki cebr-i himmet ider zātınḡa ‘ulūvv-i tebrār
- 37 Der-i ‘uṭūfete bir ‘arz-ı ḡāl idüp⁴¹ taḡdīm
İder ümīd-i ‘ināyet bu ‘abd-i bī-miḡdār
- 38 Varup efendime⁴² ḡālīm ifāde eyler-idim
Ne çāre ḡalmadı vallah ne⁴³ esb ü ḡidmet-kār

³¹ 29 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 26.beyit vardır.

³² 30 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 22.beyit vardır.

³³ 31 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 33.beyit vardır.

³⁴ 32 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 30.beyit vardır.

³⁵ 33 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 29.beyit vardır.

³⁶ 33^b:olaS₂: -S₁

³⁷ 34 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 28.beyit vardır.

³⁸ 35^a: kerīm ü himem-kār üS₂D₁D₂: kerīm-i himem-kār-iS₁

³⁹ 35^b: mü ‘eşşir-iS₁S₂:mekārim üD₁D₂

⁴⁰ 36^a: mürüvvet-şi‘ār S₁S₂:şikeste-dilān D₁D₂

⁴¹ 37^a: ‘arz-ḡāl idüp S₁S₂:ruk‘a eyleyüp D₁D₂

⁴² 38^a:efendime S₁S₂: ḡuzūruḡa D₁D₂

⁴³ 38^b: ne S₁S₂: - D₁D₂

- 39⁴⁴ Olursa luḡfuḡ-ile incilā ümīd-pezīr⁴⁵
 Ḳalur mı āyine-i ḡāḡırırnda jeng-i⁴⁶ ḡubār
- 40⁴⁷ ‘ Aceb mi pertev-i ŧefḡatle mihrbān olsa
 Kemīne zerre-i nā-ḡīze mihr-i pūr-envār
- 41⁴⁸ Kemāl-i re’fet-ile ‘ Āḡıf olmasaydı eger
 Cenāb-ı vālid-i mācid gibi kerem-kirdār
- 42⁴⁹ Kim i’ tibār iderdi Münīfe ‘ ālemde
 Ḳalurdı ḡāk-i mezelletde ye’s-ile nā-ḡār
- 43⁵⁰ N’ola seniḡ gibi ḡayrū’l-ḡalef daḡı ŧimdi
 Aŧālet-ile peder sırrın eylese izḡār
- 44⁵¹ Niḡe benim gibi bī-kesleri ḡerāḡ itdiḡ
 Nedir bu lāmi’ a-i ŧem’ -i ḡab’ -i re’fet-kār
- 45⁵² Bu nüh ŧadefde bulunmaz seniḡ gibi gevher
 Naḡīriḡi arayup bulmadım diyār diyār
- 46⁵³ Cihānda ḡāk-i deriḡ gibi görmedim sürme
 Tefahḡuş itdi ŧıfāḡānı lemḡa-i enḡār
- 47⁵⁴ Miŧāl-i dā’ire ḡaŧr-ı meḡāsiniḡde hemān
 Olur bidāyet-i āḡāz intihā-yı ŧümār
- 48⁵⁵ Bu rütbe ḡuvvet-i ḡab’ -ıla kān-ı imkānı
 Ḳazarsa sa’y-yı belīḡ üzre tīŧe-i efkār
- 49⁵⁶ Bulunmaz ol güher-i tāb-dār-ı ma’ nā kim
 Ola mekārimiḡi vaŧf-iḡün sezā-yı niŧār

⁴⁴ 39 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 84.beyit vardır.

⁴⁵ 39^a: ümmīd-pezīrS₁: pezīr-i ümīd-S₂

⁴⁶ 39^b:jeng-i S₁: jeng üS₂

⁴⁷ 40 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 80.beyit vardır.

⁴⁸ 41 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 81.beyit vardır.

⁴⁹ 42 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 82.beyit vardır.

⁵⁰ 43 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 73.beyit vardır.

⁵¹ 44 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 74.beyit vardır.

⁵² 45 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 75.beyit vardır.

⁵³ 46 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 76.beyit vardır.

⁵⁴ 47 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 77.beyit vardır.

⁵⁵ 48 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 83.beyit vardır.

⁵⁶ 49 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 78.beyit vardır.

- 50⁵⁷ Benim o kân-ı ma'ârif ki cüş-i fikrimle
Midâd-ı hâmem olur âb-ı gevher-i eş'âr
- 51⁵⁸ Beyân-ı sihr ile Mârûtı çâha habs itdim
Benim o şâ'ir-i mâhîr o münşî'-i şehhâr
- 52⁵⁹ Suhan-verâna şalâ câmi'-i kemâlâtım
Bu hüsn-i tab'-ıla fikr-i bülendim oldu menâr
- 53⁶⁰ Kibâr-ı devlete dâmâd-ı muhterem degilim
Başa güzel görünür bîkr-i fikr-i lâle-'izâr
- 54⁶¹ Göreydi tâb-ı mey-i nâb-ı nazmımı Nâbî
Olurdu câmî füyûzât-ı neş'eden serşâr
- 55⁶² Benim o kuvvet-i zâhr-i suhan-verân-ı cihân
İder suhanda Zâhîri benimle istizhâr
- 56⁶³ Yanımda hep 'acemî oldu şâ'irân-ı 'Acem
Benim o Rûm u 'Arabda müselle mü'l-âşâr
- 57⁶⁴ Ücem-nişîn-i hirâs eyledim 'Alî Şîri
Benim bu tîğ-i zebân-ıla Haydar-ı Kerrâr
- 58⁶⁵ Görüp deķâ'îķ-ı efķâr-ı zihnimi Şâ'ib
Haķâsın itdi Şifâhânda mü-be-mü iķrâr
- 59⁶⁶ Hicâb idüp beni Şîrâzda görünce hemân
Derûn-i hâke nihân oldu 'Örfî-i fahhâr
- 60⁶⁷ 'Adîl-i hamsesidir penc beyt ile bu ğazel
'Aceb ider mi Nizâmi bu kavlimi inkâr
- 61⁶⁸ Ne bilsün ol haķ-ı sebzın leķâfetin ağyâr
Ğubâr-ı nerm-i zümürüd olur mı sürme-i mâr

57 50 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 79.beyit vardır.

58 51 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 70.beyit vardır.

59 52 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 71.beyit vardır.

60 53 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 72.beyit vardır.

61 54 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 67.beyit vardır.

62 55 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 68.beyit vardır.

63 56 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 69.beyit vardır.

64 57 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 85.beyit vardır.

65 58 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 86.beyit vardır.

66 59 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 87.beyit vardır.

67 60 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 88.beyit vardır.

68 61 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 91.beyit vardır.

- 62⁶⁹ Şikeste hāme ile ser-nüvişt-i ‘ āşıkdır
Şahīfe-i ruḥ-ı cānāna da bu⁷⁰ ḥaṭṭ-ı ḡubār
- 63⁷¹ Meger ki māderiniḡ āb ü tāb-ı ḡāzesidūr
Cemāl-i binti ‘ inebde bu reng-i rū-yi nigār
- 64⁷² Bulursa bāḡda ger baḡteten o āhūyı
Olurdu zāhid-i rūbāha bir nūhūfte şikār
- 65⁷³ Gül-i ümīdim olur mı ḡüşāde ey Vehbī
Gelürse ḡülşen-i dehre hezār-ı faşl-ı bahār
(Gelürse ḡülşen-i dehre hezār faşl-ı bahār)
- 66⁷⁴ Mişāl-i murḡ-ı hevāyī uçurma ṭab‘ ı yeter
Kuş olamazsıḡ olursañ da Ca‘ fer-i Ṭayyār
- 67⁷⁵ Hezār ḡıbtā o vaḡtiḡ suḡan-verānına kim
Nedīme mā’ il olup dirdi bir perī-ruḡsār
- 68⁷⁶ Nedīm nāmına bir şā‘ ir-i cihān var imiş
Kemend-i zūlfūme düşsün ilāhī ol ṭarrār
- 69⁷⁷ Ne pīr-i meygede ne tāzeler alur ḡazeli
Zemāneniḡ hüneri şimdi dirhem ü dīnār
- 70⁷⁸ Günāh imiş belī taḡşīl-i ma‘ rifet bildim
Ne çāre fā’ ide itmez idersem istiḡfār
- 71⁷⁹ Metā‘ -ı kāsıd-i ‘ irfāna şarf-ı ‘ ömr itdim
Alur bulunmadı üstümde ḡaldı āḡır-i kār
- 72⁸⁰ N’ olaydı ben de cihānda mişāl-i kirbāsı
Tedārük itmiş olaydım bir iki ṭop astar

⁶⁹ 62 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 89.beyit vardır.

⁷⁰ 62^b:da buS₁:nevS₂

⁷¹ 63 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 90.beyit vardır.

⁷² 64 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 39.beyit vardır.

⁷³ 65 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 40.beyit vardır.

⁷⁴ 66 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 41.beyit vardır.

⁷⁵ 67 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 42. beyit vardır.

⁷⁶ 68 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 43.beyit vardır.

⁷⁷ 69 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 44.beyit vardır.

⁷⁸ 70 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 45.beyit vardır.

⁷⁹ 71 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 46.beyit vardır.

⁸⁰ 72 S₁S₂: D₁D₂’de bu beytin yerinde 47.beyit vardır.

- 73⁸¹ Siyâh-baht u perîşân u hâne-ber-düşüm
Bu rûzgârda mânend-i turra-i dildâr
- 74⁸² Ne baht imiş meded Allâh bu baht-ı sengîn-^hwâb
Fiğân u rîziş-i eşkimle olmadı bîdâr
- 75⁸³ Tefe'ül eyledim âşâr-ı pâk-i 'Örfiden
Bu kıt'a çıktı hemân hasb-ı hâl-i Vehbî-i zâr
- 76⁸⁴ *Cihân beğestem ü derdâ ki hîç şehri u diyâr
Ne-yâftem ki fûrûşend baht der-bâzâr*
- 77⁸⁵ *Zi mancınîk-ı felek seng-i fitne mî-bâred
Men ebleh-âne gürîzem der-âbgîne hişâr*
- 78⁸⁶ İder keşâfet-i edvârı derd-i ser îrâş
Kadîmî 'illetidir çarh-ı sifleniñ devvâr
- 79⁸⁷ Elinde mihr ü mehi iki ser-nigün kâse
Ne âb-ı şefkati ne cür'a-i mürüvveti var
- 80⁸⁸ Şihâb-ı şâkıbı başdırdı şu'le-i âhım
Şerâre-pâş-ı felekdir bu âh-ı âteş-bâr
- 81⁸⁹ İder semenderi hâkister âteş-i sînem
Lehîb-i havşala-süz-i ni'âmıdır⁹⁰ o şerâr
- 82⁹¹ Mağâm-ı râhat-ı ervâha bestedir gūya
Benim fiğânıma nisbetle nâle-i bîmâr
- 83⁹² Dirâht-i gülşen-i ye'sim ki berg ü bârım yok
Tehî dü dest-i ümîdim mişâl-i dest-i çinâr

⁸¹ 73 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 48.beyit vardır.

⁸² 74 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 49.beyit vardır.

⁸³ 75 S₁S₂: Ne deñlü mu'cize-perdâz isem de sultânım
Hele bu bâbda ben 'aczim eylerim ikrâr D₁D₂

⁸⁴ 76 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 50.beyit vardır.

⁸⁵ 77 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 51.beyit vardır.

⁸⁶ 78 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 53.beyit vardır.

⁸⁷ 79 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 55.beyit vardır.

⁸⁸ 80 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 56.beyit vardır.

⁸⁹ 81 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 57.beyit vardır.

⁹⁰ 81^b: ni'âmıdırS₁: ni'âmedirS₂

⁹¹ 82 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 54.beyit vardır.

⁹² 83 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 52.beyit vardır.

- 84⁹³ Bu ye's ü hayret-ile bî-mecâl olup kaldım
Derûn-ı hânede mânend-i şüret-i dîvâr
- 85⁹⁴ Ne derde uğradı murğ-ı perîde-baht-ı serim
Gidüp hemân kafesi oldu kâlib-ı destâr
- 86⁹⁵ Kâlensüve'yle geçinsün diyüp virilmedi hiç
Ne manşıb u ne ze'âmet ne bir çürük tûmâr
- 87⁹⁶ Tedârük itdigim eski metâ' -ı sâmanım
Sezâ mıdır ki ola şimdi zîver-i bâzâr
- 88⁹⁷ Ricâl-i devlete lâyıķ mıdır ki ihvânı
Ola esîr-i mezellet zebûn-i ğayret ü 'âr
- 89⁹⁸ Ocaķlı zümresi yoldaş diyüp çeker ğayret
Olursa birisi farzâ girifte-i ekdâr
- 90⁹⁹ Bizüm de kulluğumuz yok mı şâh-ı devrâna
Tarîķımızda bulunmaz mı bir ħamiyyet-kâr
- 91¹⁰⁰ Maħall-i ğayret-i akrân degil midir 'acebâ
Ki ola üst-i Ħorâsân¹⁰¹ kisvet-i cerrâr
- 92¹⁰² Yeter şikâyet-i cân-süz u mâcerâ-yı felek
Cihânı rîziş-i eşk-ile eylediñ bîzâr
- 93 Mişâl-i murğ-ı seher ol hadîķa-i himemin
Du'â-yı ħayrını eyle ħulâşa-i ezķâr
- 94 Cihâna tâ ki gelüp rûz-i ħurrem-i nevrûz
Ola tarâvet ile tâze-rû gül ü gülzâr
- 95 Nihâl-i bahtı olup zîb-i gülşen-i ikbâl
Riyâz-ı devleti olsun hemîşe reşķ-i bahâr

⁹³ 84 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 58.beyit vardır.

⁹⁴ 85 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 59.beyit vardır.

⁹⁵ 86 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 60.beyit vardır.

⁹⁶ 87 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 61.beyit vardır.

⁹⁷ 88 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 62.beyit vardır.

⁹⁸ 89 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 63.beyit vardır.

⁹⁹ 90 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 64.beyit vardır.

¹⁰⁰ 91 S₁S₂: D₁D₂'de bu beytin yerinde 65.beyit vardır.

¹⁰¹ 91^b: üst-i ĦorâsânS₁: üst ü ĦorâsânS₂

¹⁰² 92 S₁S₂: D₁D₂'de bu beyit mevcut değildir. S₁S₂'deki 66.beyit, D₁D₂'de 92.beyit olarak yer almaktadır.

5. Kasidenin Nesre Çevrilişi

- 1) Bu demde(zamanda, anda) bahar rüzgârı Mesih'in demine(nefesine) bedeldir. Onun rüzgârı gül bahçesinin hayatına belirgin iz bırakır.
- 2) Saba "*keyfê yuhyî*" den söz ettiği için güllük ve gül bahçesinin ruhları rahat etti.¹⁰³
- 3) Canlandırmanın dili "*küllî şey'in hayy*" ın akış yoludur. Irmak kıyıları onu yer yer su gibi okur.¹⁰⁴
- 4) Acaba Nisan ayının Hızır gününe feyizlendirmesi mi var ki yeşilliklere hayat suyu verir! (Nisan ayının Hızır gününe şaşılacak bir feyizlendirmesi olduğu için Hızır gibi hayat suyu verir.)
- 5) Bu güzellik, parlaklık, tazelik ile nevrusun şahı, çimen sahnesinin sarayında gelip durunca
- 6) Hemen yer ve zaman çiçeklerle döşendi, ağaçların çiçekleri baştanbaşa süslendi.
- 7) Bülbül ayrılık şarabı ile mest ve haraptı, kırmızı gül renkli kadehle sarhoşluk ağrılarını def etti.
- 8) Bülbül, kuşların konuşmasını (Mantık-ı Tayr kitabını) tamamen ezberleyip şimdi gül bahçesine (Gülistan'a) gitmeye çabalarsa acayip mi olur? (Feridüddin Attar'ın ve Şeyh Sadi'nin kitaplarına gönderme yapılmıştır.)
- 9) Arapça beyit: Bülbül (kuşlar) konuşmasının (ötüşlerinin) tüm mânâsının ahengiyle çiçeklerin yaratıcısının eşsiz sanatını tesbih eder(ler).
- 10) Cihan tabiatının goncası bu mevsimde açıldı. Gül gibi kırmızı yanaklı dilberler çimenden çimene gezerler.
- 11) Fidan boylular taraf taraf gül bahçesine çekilir. Bu şaşkınlıkla hoş salınışlı servi dikildi kaldı.
- 12) Sarhoş gözlü güzellere kapıldığı için hasta nergis gözünü açıp etrafa bakar.
- 13) Ağlayan aşığın iniltisi, çılgın bülbülün haykırışı çimende gürültü koparan bir şamata oldu.
- 14) Bir gün ben de kırık dökük gül bahçesi semtine varıp dikensiz bir gül araştırıyordum.

¹⁰³ "(Yeryüzünün ölümünden sonra toprağı) nasıl diriltiyor?" E'r-Rûm (30) / 50 ayetinden iktibas yapılmıştır.

¹⁰⁴ "Canlı her şeyi sudan yarattık" El-Enbiya (21) /30 ayetinden iktibas yapılmıştır.

- 15) Bülbülün nağmesini dinleyince lütuf bahçelerinin bir gülünü andığını kavradım(anladım).
- 16) Yani bir kerem işleyenin (iyilik yapanın) övücüsü olup bu şekilde onun niteliklerini tekrar tekrar (şöyle) okumaktaydı: (Girizgâh bölümü: Bu beyitte bahar mevsiminden esas konuya, yani bir kişiden bahsetmeye ve onun için yazılan övgüye geçiyor.)
- 17) Asil, muhterem şeref hanedanının süsü (veziri), iyilik sahiplerinin reisi, davranışları özenli
- 18) Hazret-i Faruk'un adaşı ve Murtaza karakterli, asrın biricigi, zamanın teki (Ö. Vahîd Efendi'nin ismiyle tevriyeli olarak kullanılmıştır) ve büyüklerin (devletin ileri gelenlerinin) övücüsü.
- 19) Onun temiz yaradılışı bilgi âlemlerini kuşatan(dır), derecesinin yüksekliği ile kendisi (de) yumuşaklık ve ağırbaşlılık dünyası(dır).
- 20) Merhametinin parlaklığı ümit gözünün ışığı(dır), dergâhının tozu gözbebeğinin sürmesidir.
- 21) Şanının yüceliğine nisbetle “yedi sert tak” cihan harabeliğinde kırık bir duvar (sayılır). (Birinci mısradaki Yusuf Suresinde anlatılan kıssadaki yedi yıl kuraklığa(seb'un şidâd) gönderme yapılmıştır¹⁰⁵. İkinci mısradaki da Kehf Suresinde yer alan Hızır kıssasına telmih vardır. Kıssanın bir yerinde içinde hazine bulunan yıkık duvardan bahsedilmektedir¹⁰⁶.) “Şidâd”, “Şeddâd” şeklinde okunduğunda geçmişte yaptırdığı köşk ve bahçelerle ünlü Ad kavmi hükümdarı Şeddâd'a ve onun yaptırdığı köşklere gönderme yapılmış olur.
- 22) Gökyüzünde Güneş onun karakterine ayna tutan olsaydı Ay'dan ışığının feyzini esirgemezdi.
- 23) Onun güzel nesrinin Nesre'si kalemle saçsa Utarid ve Bircis, telhis kâğıdı verir. (Nesre kelimesi, nesir demek iken burada Utarid ve Bircis'in yanında bir yıldız adı da oluyor. Utarid kâtip ve yazarların pîridir, Bircis ise isabetli karar veren hikmet sahibi kişileri temsil eder. Şair, Âtîf-zâde Ömer Efendi'nin vasıflarını böyle abartıyor. Ayrıca burada Utarid padişah, Bircis ise sadrazamdır. Özet bilgi ifade eden telhis kâğıdı sadece onların arasındaki yazışmada geçer. Sadrazam telhisleri reisülkütuba emanet eder. Reisülkütupluk makamı da bilhassa 18. Yüzyılda bir nevi dış işleri bakanlığı konumunda önemli bir vazifedir(Ahışalı, 2007, c.XXXIV, ss. 546-549 ; Öztürk, 2013, s.143). Yani Ömer Efendi'nin vazifesi büyük, yetkileri geniştir.)

¹⁰⁵ Yusuf (12) /48

¹⁰⁶ El-Kehf (18) /77, 82

- 24) Onun kalemi feleğin takviminin hükümlerini yazsa Güneş'in yörüngesinin değişimine karar verirdi. (Ömer Vahîd Efendi'nin babası Atıf Efendi, güneş yılını esas alan bir takvim düzenlemiş ve devletin maliye işleri bu takvime göre ayarlanır olmuştur (Balgamış, 1991; c.IV, 59-60). Burada hem Âtîf-zâde'nin gücüne hem de babasının ilim ve yetkisine telmih vardır.)
- 25) (Âtîf-zâde'nin) makamı yükseldi, göğe kadar çıktı. Yeni ay o görünüşü gösterse şaşılacak şey midir?
- 26) Onayının(görüşünün) izinin idaresi istese her zaman yıldızları göğün yardımı olmaksızın dolaştırır.
- 27) Hüma kuşuna onun ikbalinin gölgesi durak olsaydı (mutluluktan) kanadının safasıyla Arş'a uçardı.
- 28) Onun karakterindeki zekâyı Aristo'dan sordum; *İşrak Hikmetinin Kitabı'* na bakarak cevap verdi. (Bu beyitte Aristo ve İşrak kelimeleriyle hem telmih hem de tezat sanatı yapılmıştır. Yani Ömer Vahîd Efendi'nin zekâsı o kadar yüksek ki, Aristo bile onu kavramakta aklın yetersiz kalıp ancak sezgiyle bilinebileceğini söylemiştir.

İslâm düşünürlerinden bir kısmı, Aristoteles'in prensiplerine dayalı olarak insan aklını ön plana çıkaran bir felsefi anlayış geliştirmişlerdir (*Meşşâî Okulu, Meşşâiyyûn*). Bunların dışındaki düşünürlerin dahil olduğu *İşrakî Okulu* veya *İşrakîyyûn* ise, XII.yüzyılda yaşamış olan Şehabeddin Sühreverdi'nin kurduğu, *Meşşâî Okulu'* na karşı olarak sezgiyi temel alan ve onu aklın önüne geçiren bir felsefi sistemdir. Bu görüşe göre insan aklının kavrama gücü sınırlı olduğundan ilâhî hakikatleri kavrayamaz. Bu gerçekleri insan ancak sezgi yoluyla kavrayabilir (Hançerlioğlu, 1967, s. 194-195; Cevizci, 1999, s. 478).

- 29) Felek onun iffet kaftanına terzi olunca Süheyl yıldızı Hz. İsa'nın iğnesini ortaya çıkarmış. (Süheyl yıldızının kırmızı renkteki aydınlığı bulunduğu yerdeki cisimleri en ince ayrıntılarına kadar gösterir.)
- 30) Misk kokusu senin lütfunun kokusunu koklasa hemen utancından Hata semtinde kalırdı.
- 31) Dikenin tazeliği onun temiz tabiatının bahçesinde feyz bulsa Firdevs cennetinin gülünün örneği olur.
- 32) Himmetinin sızıntısı bitkiyi suya doyurursa meşeliğin çiçeğine cedvâr¹⁰⁷ görünüşü verir.

¹⁰⁷ "Cedvâr: Nebâtattan zerâvende benzer bir ottur ve mâcun yapılır." Abdullah Yeğin – Abdülkadir Badıllı – Hekimoğlu İsmail – İlham Çalım, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat*, TÜRDAV, İstanbul 1999, s.137

- 33) Onun inayet elinin mimar olduğu gönülde feleğin takı gibi yırtılıp onarılma olmaz. (Onun imar ettiği gönül o kadar sağlamdır ki, gökyüzü nasıl yırtılıp onarılmazsa o da öyle incitilmez.)
- 34) Dağ onun himmet ve telkininin yüceliği anlasa içi utancından lale gibi yanık yanık kızarır.(Çok yardımsever ve himmet sahibi insanlardan “dağ gibi” diye bahsedilir. Burada mübalâğa yapılmıştır. Âtîf-zâde Ömer Vahîd Efendi dağdan daha fazla himmet sahibi; öyle ki dağlar onun yanında utanır.)
- 35) Ey kerem ve himmet sahibi, hünerin kadir bileni ve ey lütfunun etkileyiciliğiyle hayır sahiplerinin övünç sebebi!
- 36) Sen o, âlemin hayırseverliği şiar edinmiş şefkatli kimsesisin ki soyunun yüceliği seni iyilik yapmaya zorlar.
- 37) Bu değersiz kul, merhamet kapısına bir dilekçe takdimiyle ondan inayet ümit eder. (Bu beyitle şairin yaşadığı sıkıntılı durumlardan şikâyetini bildiren arzuhali başlar ve muhatabına övgüyle karışık yalvarıp yardım istemeleri 49. beyite kadar sürer.)
- 38) Efendime varıp halimi ifade eylerdim, ne çare vallahi ne at ne hizmetkâr, hiçbiri kalmadı.
- 39) Lütfun ile ümit edilebilirlik belirirse hatırının aynasında toz pası kalır mı?
- 40) Aydınlık dolu güneş şefkatin parlaklığıyla merhametli olsa naçiz parçacığın aczine şaşılır m?
- 41) Şerefli baba hazretleri gibi esirgemenin olgunluğuyla “atîf “(şefkatli anlamında; Ö. Vahîd Efendi’nin babası Âtîf Efendi’nin ismiyle tevriyeli olarak kullanılmıştır) olmasaydı eğer
- 42) Dünyada Münîf’e kim itibar ederdi? Zillet toprağında ümitsizlik ile çaresiz kalırdı. (Şair Münîf, Ö. Vahîd Efendi’nin babası Âtîf Efendi’nin himayesinde yetişmiştir. Devlet kademelerinde ilerlemiş ve bir ara İran’a elçi olarak gitmiştir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986; c. VI, 472).)
- 43) Ne olur senin gibi haleflerin hayırlısı da şimdi asalet ile babasının sırrını gösterse.
- 44) Nice benim gibi kimsesizleri aydınlattın. Bu merhametli yaradılışının mumunun ışıltısı nedir?
- 45) Bu dokuz istiridyede (dokuz kubbede) senin gibi bu cevher bulunmaz. Benzerini diyar diyar aradım, bulamadım.
- 46) Bakışlar(ım)dan bir bakış İsfahan’ı inceden inceye araştırdı (da), dünyada senin kapının toprağı gibi sürme görmedim.

- 47) İyiliğine hasredilmiş çemberin örneğinde hemen başlangıcın başı sayının sonu olur.
- 48) Düşünce kazması, bu derece yaradılış gücü ve güzel bir çalışmayla imkân madenini kazarsa
- 49) O mânâ parlaklığının mücevheri bulunmaz ki cömertliklerini nitelemek için saçıcılığa lâyık olsun.
- 50) Ben o bilgiler madeniyim ki fikrimin coşmasıyla şiirlerin cevherinin suyu kalemimin mürekkebi olur. (Bu beyitten itibaren 60.beyite kadar şair kendini övmektedir. 69. beyitten 92'ye kadar ise övünmenin yanında şikâyet de vardır.)
- 51) Sihir beyanıyla Mârût'u kuyuya haps ettim. O becerikli şair, o sihirli nesir sanatçısı benim.
- 52) Mükemmelliklerimin toplamı söz ustalarına (ışık) salsın. Bu güzel yaradılışla yüce fikrim aydınlık kaynağı oldu. (Bu beyit "Olgunluğumun camisi söz ustalarına salâ, bu güzel yaradılışla yüce fikrim (de) minâre oldu" şeklinde de açıklanabilir. O taktirde salâ – câmi – menâr kelimeleriyle ihâm-ı tenasüp yapılmış olur.)
- 53) Devletin büyüklerine muhterem damat değilim. Lale yanaklının dokunulmamış fikri bana güzel görünür(Şiirlerimde orijinal anlatım ve hayalleri işlemek idealimdir).
- 54) Nâbî nazımının berrak içkisinin parlıtısını görseydi kadehi neşenin feyizlerinden ağzına kadar dolu olurdu.
- 55) Cihanın söz ustalarının arkasının kuvveti benim. Zahîrî söz alanında benimle yardımlaşır (benden destek ister). (Burada İran şairi Zahîrî'nin adı söylenirken "zahir: arka" anlamına da gönderme yapılmış oluyor. "Zahr –Zahîrî – istizhâr" kelimeleri aynı kökten türemiş olduklarından bu beyitte iştikak sanatı yapılmıştır.)
- 56) Acem şairleri yanımda hep acemi oldu. O, Anadolu ve Arabistan'da eserleri(nin üstünlüğü) teslim edilmiş kişi benim.
- 57) Ali Şîr Nevâî'yi korkusundan ormanlarda oturttum. Bu dil kılıcıyla Hz. Ali olan benim.
- 58) Saîb, zihnimin inceliklerini görüp hatasını İsfahan'da kılı kırk yararcasına itiraf etti.
- 59) Çok övünen Örfî, beni Şiraz'da görünce utanarak hemen toprağın içine gizlendi.
- 60) Beş beyitle bu gazel onun hamsesine eşdeğerdedir. Acaba Nizâmî bu sözümü inkâr eder mi?

- 61) Başkaları yüzdeki yeşil renkli ayva tüylerinin güzelliğini ne bilsin? Zümrüdün nazik tozu yılanın sürmesi olur mu? (Zümrüt yılan için kör edici bir özelliğe sahiptir (Onay, 2007, s. 421).)
- 62) Bu gubarî hat (ince yazı), sevgilinin yanağının sayfasına âşğın kırık kalemle yazdığı yazı başlığıdır.
- 63) Üzüm kızının yüzünde bu sevgilinin yüzünün rengi (kırmızılık) meğer annesinin allığının (verdiği) güzellik ve tazelik(miş)tir.
- 64) Eğer bağda aniden o ahuyu bulsaydı zahid (görünümlü) tilkiye bir gizli av olurdu.
- 65) (Tamlamayı “hezâr-ı fasl-ı bahar” olarak okuyup “hezâr: bülbül” olarak anlamlandırınca:)
- I. Anlam: “Ey Vehbî, dünya gül bahçesine bahar mevsiminin bülbülü gelse ümidimin gülü açılır mı? “ (ortaya çıkar. Kelime grubu “hezâr fasl-ı bahar” okunup “hezâr: bin” anlamında düşünülünce de:)
- II. Anlam: “Ey Vehbî, dünya gül bahçesine bin bahar mevsimi gelse ümidimin gülü açılır mı?(açılmaz)” (belirir. Soru sorarak olumsuzluk yapıyor.)
- 66) Yaradılışı(nı) havaî kuş örneği uçurma, yeter. Cafer-i Tayyar olursan da kuş olamazsın.
- 67) O vaktin söz ustasına bin imreniş ki, Nedîm’e meyl ederek bir peri yüzlü verdi:
- 68) “Nedîm diye bir cihan şairi varmış. İlâhi, o yankesici zülfümün kemendine düşsün.”¹⁰⁸
- 69) Ne meyhanenin yaşlısı ne de gençler gazel alıyor. Zamanenin hüneri şimdi dirhem ve dinardır.
- 70) Evet, bilgili ve eğitilmiş olmak günahmış, anladım. Ne çare, af (bağışlama) dilersem de fayda etmez.
- 71) Para etmeyen bilgiye ömür harcadım. Alıcı bulunmadı, sonunda üstüme kaldı.
- 72) Ne olaydı ben de cihanda bez misali bir iki top astar tedarik etmiş olaydım.
- 73) Bu zamanda/rüzgârda sevgilinin saçının benzeri olarak kara bahtlı perişan ve kimsesizim(evi omzunda). Sevgilinin saçı nasıl dağınık olarak omuzlarına dökülüyorsa, ben de öyle perişanım.
- 74) Meded Allah! Ne baht imiş bu ağır uykulu baht! Haykırış ve gözyaşı dökmemle uyanmadı.

¹⁰⁸ Nedîm’den alıntı: Nedîm nâmına bir şâ‘ir-i cihân var imiş

Kemend-i zülfüme düşsün ilâhî ol ‘ayyâr

(Nedîm Divânı, Haz. Muhsin Macit, Akçağ Yay., Ankara 1997, s.32.)

- 75) Örfî'nin temiz eserinden fal baktım. Hemen, ağlayan Vehbî'nin hasb-i hâli olarak bu kıt'a çıktı:
- 76) *Cihanı gezdim, ne yazık ki hiçbir şehir ve ülkede pazarda bahtı (saadeti) satana rastlamadım* (Karaçelik, 1971).
- 77) *Feleğin mancınığından fitne taşı yağıyor. Ben (de) ahmakçasına camdan yapılmış bir kaleye kaçıyorum.*
- 78) Yoğun dönüşü baş ağrısı verir; dönmek sefil feleğin eski illetidir.
- 79) (Feleğin) elinde ay ve güneş iki ters dönmüş kâse; ne şefkat suyu, ne de yardımseverlik damlası var. (Kâseyi baş aşağı çevirdiğinde bir damla bile düşmüyor.)
- 80) Ahımın alevi, delip geçen yıldızın kıvılcımını bastırdı. Bu ateş yüklü ah, feleğin kıvılcım saçanıdır (saçıcısıdır).
- 81) Sinemin ateşi, semenderi ateş külü yapar. O kıvılcım, nimetlerin tahammül yakan alevidir.
- 82) Benim haykırışıma oranla hastanın inlemesi(ağlaması) sanki ruhları rahatlatıcı makamda bir bestedir.
- 83) Ben ümitsizlik gül bahçesinin meyve ve yaprağı olmayan ağacıyım. Boş iki ümit elim, çınarın ele benzeyen yaprakları gibidir.
- 84) Bu ümitsizlik ve hayretle ev içindeki duvar resmi (duvardaki tablo) gibi hareketsiz kaldım.
- 85) Başımın bahtının uçan kuşu ne derde uğradı; gidip hemen, sarık kalıbı onun kafesi oldu.
- 86) Takkeyle geçinsin deyip ne memuriyet ve ne zeamet (büyük tımar), ne (de) bir çürük tumar... Hiç biri verilmedi.
- 87) Tedarik ettiğim eski zenginliğimin malları (birikimim) şimdi pazar süsü olsun revâ mıdır?
- 88) Devletin ileri gelenlerine lâayık mıdır ki kardeşleri utanç ve kıskançlıktan (dolayı) düşkün, zilletin esiri olsun?
- 89) (İçlerinden) birisi faraza kederlere düşkün olursa (sıkıntıya uğrarsa) Ocaklı zümresi yoldaş deyip (onu) koruyup kollamaya yönelir.
- 90) Bizim de zamanın şahına kulluğumuz yok mu? Yolumuzda(camiamızda) bir yardımsever bulunmaz mı?
- 91) Acaba akranını kayırma yeri değil midir ki Horasan giysisi dilenci kıyafeti olsun?
- 92) Felek macerasının can yakıcı şikâyeti yeter! Gözyaşının dökülüğü ile cihanı bıktırdın.

- 93) Artık, bülbül gibi, o himmet bahçesine hayır duada bulun.
- 94) Ta ki cihana Nevruz'un sevinçli günü geldikçe gül ve gül bahçesi canlı kalsın.
- 95) Bahtının fidanı ikbal gül bahçesinin süsü olup devletinin bahçeleri her zaman baharı kıskandırısın.

Sonuç

Muhtelif şiir ve nesirleri bir arada bulunduran şiir mecmualarının klasik Türk edebiyatında önemli bir yeri vardır. Yazma eser kütüphanelerinde ve özel koleksiyonlarda çokça bulunan bu eserler dönemlerinin edebî zevk ve anlayışını yansıtır. Zamanın şiir meraklıları beğendikleri şiirleri kendi mecmualarına eklerken başka mecmualara da bakabilir, mecmua sahipleri birbirleriyle fikir ve bilgi alışverişinde de bulunabilirler.

Bu makalede Sünbül-zâde Vehbî'nin divanının dışında mecmualarda da yer alan bir kasidesi incelenmiş ve divanındaki kaside ile karşılaştırılmıştır. Şairin Âtîf-zâde Ömer Vahid Efendi için yazdığı bu kasidenin beyitlerinin divandaki dizilişi ile mecmualardaki dizilişinin farklı oluşu, ayrıca divandaki bazı beyitlerin mecmualarda hiç görülmeyip yerlerine tamamen farklı beyitlerin koyulması; buna mukabil mecmualardaki kaside beyitlerinin sayı ve yer bakımından birbirlerine benzemeleri bu makalede açıklığa kavuşturulması gereken temel konu olarak ele alınmıştır. Yapılan inceleme sonucunda mecmuaların yazıldığı tarih ile divanın yazıldığı tarihler tespit edilip öncelik ve sonralığı karşılaştırılmıştır. Ayrıca kaside beyitlerindeki sıralanış farklılıkları tablo halinde gösterilmiştir. Makalenin sonunda mecmualardaki kaside ile şairin divanındaki kaside karşılaştırılarak edisyon kritiği yapılmış, kelime düzeyindeki farklılıklar da bu esnada vurgulanmıştır. Son olarak beyitlerin günümüz Türkçesi ile nesre çevirileri yapılmış ve orijinal metinlerden ilgili yerler makaleye ilave edilmiştir. Bunlara ilaveten, şiir mecmualarının kısa zamanda yazılmadıkları, bilâkis geniş bir zaman dilimi içinde yavaş yavaş meydana getirildikleri yapılan gözlem sonucu belirlenmiştir. Aynı şekilde şiir de kısa zamanda yazılmaz. Şair şiirinin düzenini değiştirebilir, eklemeler ve çıkarmalar yapabilir. Şairin bazı şiirlerinin, henüz yazıldıkları sırada şiir meraklıları tarafından bir vesileyle alınıp çeşitli mecmualarda kaydedilmiş ve böylece daha divanında yer almadan evvel yazıya geçirilmiş olabileceği ihtimali de söz konusudur. İki yazma, bir matbu ve bir de tenkitli neşir kaynaklarından karşılaştırma yoluyla incelenen ve bu iki mecmuada yer alan kasidede Sünbül-zâde Vehbî'nin zaman zaman değişiklikler yaptığı izleniminin ortaya çıkması bu duruma örnek olarak verilmiştir.

Yapılan bu tespitler ve çalışmada incelenip ortaya konan her konu Sünbül-zâde Vehbî ile ilgili çalışmalara bir katkı mahiyetinde olup başka çalışmalara da vesile olacak şekilde saha araştırmacılarına sunulmuştur. Sünbül-zâde Vehbî'nin kasidesi örneğinde

olduğu gibi şairlerin şiirlerinin de divanları dışındaki kaynaklarda yer alması hususu incelenmesi gereken bir konu olarak önümüzde durmaktadır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

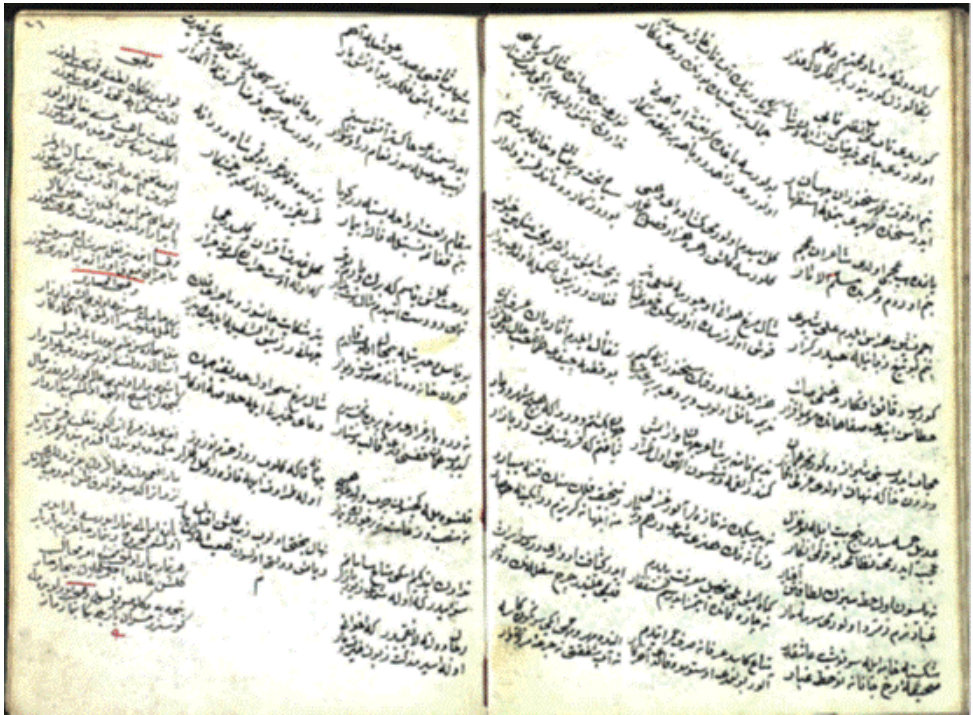
- Ahışalı, R. (2007). “Reisülküttâb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C. 34, s. 546-549 .
- Akün, Ö. F. (1979). Sünbül-zâde Vehbî. *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C.2, s. 241.
- Akün, Ö. F. (2013). *Divan edebiyatı*. İSAM Yayınları.
- Aydemir, Y. (2001). “Şiir mecmuaları ve metin teşkilinde mecmuaların rolü”, *Bilig – 19 / Güz’ 2001*, s.147-156.
- Balgamış, A. (1991). “Atıf Efendi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C. 4, s. 59 – 60.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Dikici, R. (2005). “Türkiye kütüphanelerinde yazma ve matbu eserleri olan kahramanmaraşlı âlim, edip ve şairler”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs2004*, İstanbul, s.41.
- Gürbüz, M. (2016). “Cönkler ve mecmualar üzerinden osmanlı toplumunun şiir ve şair tercihlerine bir bakış denemesi”, *Journal of Turkish Studies*, C. 45, s. 95-104.
- Hançerlioğlu, O. (1967). *Felsefe sözlüğü*. Varlık Yayınları.
- Karaçelik, S. (1971). *Urî-i Şirazi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi (Yayımlanmamış)Mezuniyet Yazılı Çalışması, İstanbul.
- Köksal, M. Fatih (2012). “Şiir mecmualarının önemi ve mecmuaların sistematik tasnifi projesi (MESTAP). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. Kesit Yayınları, s. 83-101.
- Kur’an-ı Kerim Meâli (2012). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kurul. (1986). “Münif Mustafa Efendi”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları. c. VI, s. 472.
- Macit, M. (1997). *Nedim Divânı*. Akçağ Yayınları.
- Mecmua, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi 3508.
- Mecmua, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İzmirli İsmail Hakkı 3664.
- Mehmed Süreyya (1996), *Sicill-i Osmanî*, (Haz. Ali Aktan –A.Yuvalı –M. Hülâgû), Sebil Yayınevi. c. III, s. 700.
- Onay, A. T. (2007). *Açıklamalı divan şiiri sözlüğü eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı*. (Haz. Cemal Kurnaz) Birleşik Yayınevi.

- Öztürk , Z. (2013). “Süleymaniye kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonunda yer alan bir mecmuada Sünbül-zâde Vehbî'nin Âtîf-zâde'ye yazdığı kasidenin tahlili”, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu 4-6 Ekim 2012*, Kahramanmaraş.
- Surûrî (1255). *Divan*. Kahire: Bulak.
- Sünbül-zâde Vehbî. *Dîvân-ı Sünbül-zâde Vehbî*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi 2713.
- Sünbül-zâde Vehbî. *Dîvân-ı Sünbül-zâde Vehbî*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nafiz Paşa 951.
- Sünbül-zâde Vehbî (1253). *Dîvân-ı Vehbî*. Kahire: Bulak.
- Sünbül-zâde Vehbî (2011a). *Dîvân*. (Haz. Ahmet Yenikale). Ukde.
- Sünbül-zâde Vehbî (2011b). *Nasihatnâme-i Vehbî çeviri yazı – Günümüz Türkçesi – Sözlük – Tıpkıbasım*, (Haz. Lütfi Alıcı).Ukde.
- Yeğin, A. – Badıllı, A.– Hekimoğlu İ. – Çalım, İ. (1999). *Osmanlıca –Türkçe ansiklopedik büyük lugat*. TÜRDAV.

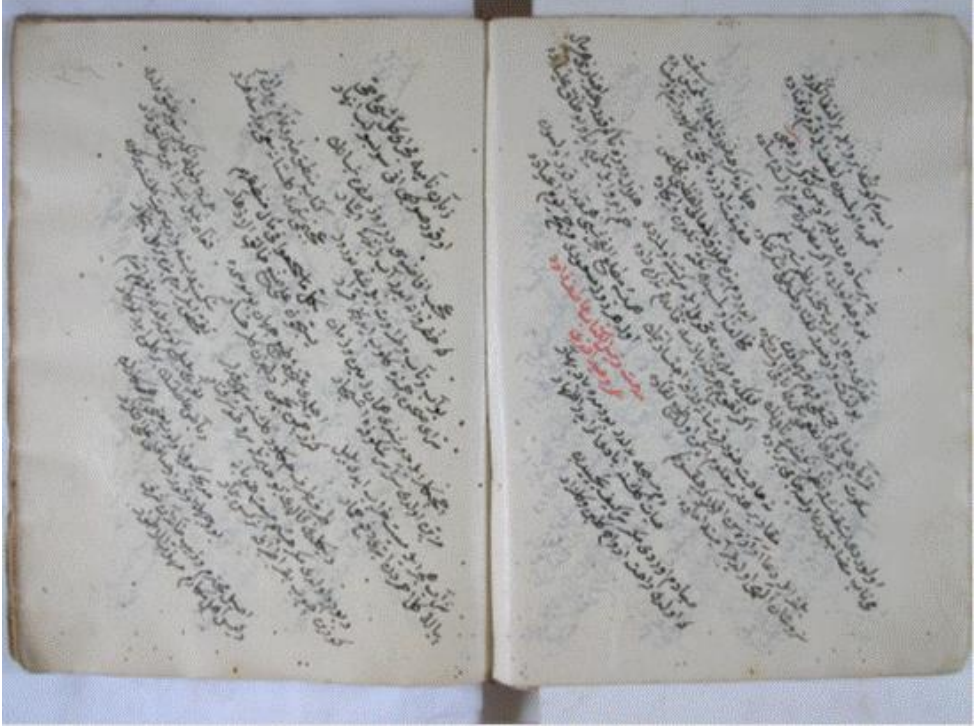
Şekil.1 Kaşide-i Vehbî Der Sitâyiş-i Re'îsü'l- Küttâb ' Âtıfzâde ' Ömer Efendi Sı (Esad Ef. 03508, s. 44^b-45^a):



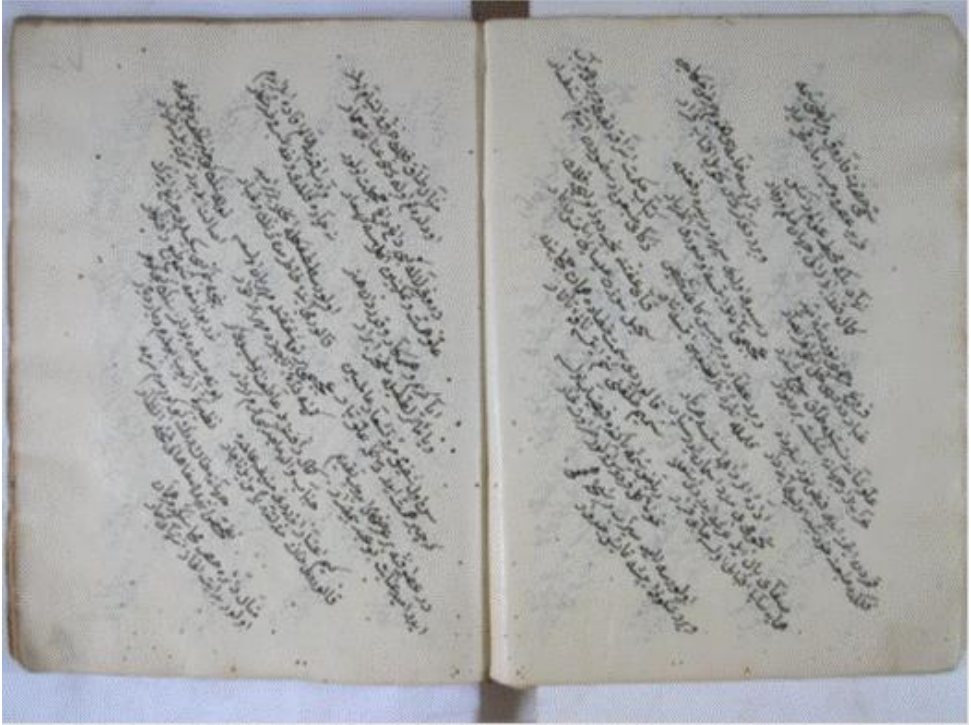
Şekil.2 Kaşide-i Vehbî Der Sitâyiş-i Re'îsü'l- Küttâb 'Âtıfzâde 'Ömer Efendi S₁ (Esad Ef. 03508, s. 45^b-46^a):



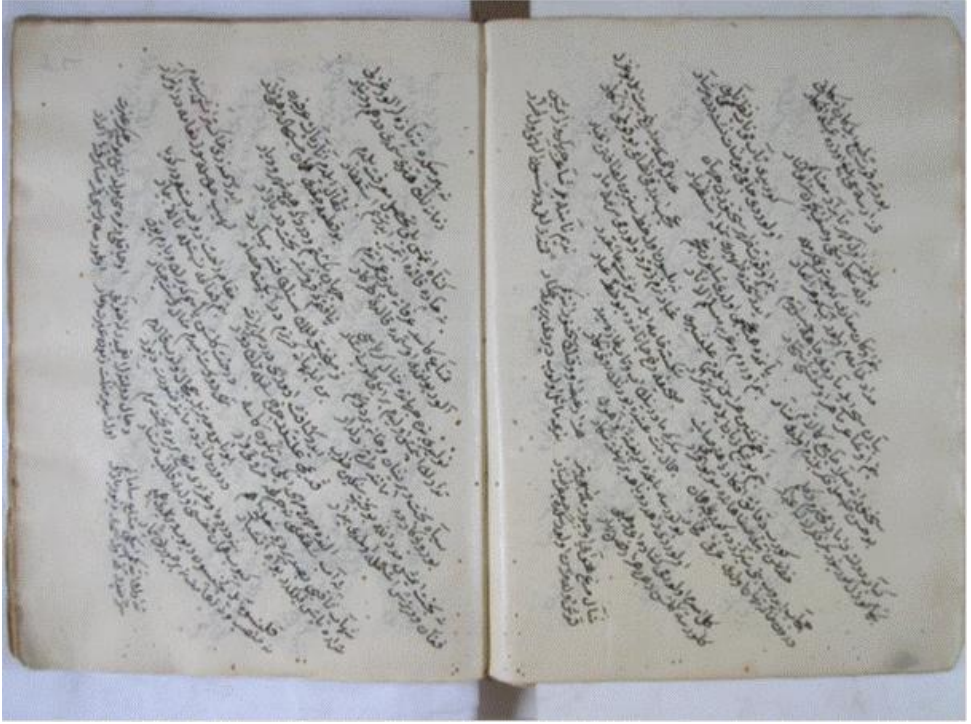
Şekil.3 Midḥat-ı Re'îsü'l- Küttāb 'Ārifzāde 'Ömer Vahîd Efendi S₂(İzmirli İsmail Hakkı 03664, s. 35^b-36^a)



Şekil.4 Midhât-ı Re'îsü'l- Küttâb 'Ātıfzāde 'Ömer Vaḥîd Efendi S₂(İzmirli İsmail Hakkı 03664, s. 36^b-37^a)



Şekil.5 Midhāt-ı Re'îsü'l- Küttāb 'Ārifzāde 'Ömer Vaḥîd Efendi S₂(İzmirli İsmail Hakkı 03664, s. 37^b-38^a)



Şekil.6 Midhât-ı Re'îsü'l- Küttâb 'Âtıfzâde 'Ömer Vaḥîd Efendi S₂(İzmirli İsmail Hakkı 03664, s. 38^b)

